

УДК 159.9.016

DOI <https://doi.org/10.32782/2311-8458/2023-2-4>**Кісіль Зоряна Романівна,**

доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
заступник директора,

Інститут управління, психології та безпеки
Львівського державного університету внутрішніх справ,
вул. Городоцька, 26, Львів, 79000, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1405-4547>

ДО ПИТАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРФЕКЦІОНІЗМУ ОСОБИСТОСТІ

Анотація. У статті здійснено ґрунтовний аналіз уявлень стосовно феномену «перфекціонізм», котрі було накопичено впродовж довготривалої історії його дослідження й позиціоновані у наукових розвідках як зарубіжних, так і вітчизняних філософів і психологів. Представлено, що феномен перфекціонізму є всеосяжним, який існує поза часом кроскультурним феноменом, котрий проявляється в усіх царинах та на всіх ступенях включення індивідуума у суспільне буття та є одним із регуляторів соціального поведіння. Наголошено увагу власне на суспільній природі перфекціонізму, позаяк його модус є залежним від уявлень стосовно цього феномену, позиціонованого у суспільному логічному мисленні, та об'єднаних у картину світу суспільних суб'єктів: домінуючий у суспільстві дискурс «перфекціонізму» здійснює санкціоноване символічне насильство власне над тими, хто перебуває у царині його впливу. Наголошено стосовно амбівалентності, недіалогічності, патологічності перфекціонізму і його конверсу і схарактеризовано показники, за котрими зазначений дискурс розпізнається.

Проаналізовано чільні різновиди перфекціонізму та обґрунтовано, що їх патологічні та конфліктні дискурси розвиваються довкола актуальних власне для суспільних суб'єктів питань, котрі символізують «правильне – неправильне», їм притаманний оцінний киталт та протиборство цих дискурсів, що спричиняє виникнення «конфліктів інтересів».

Позиціоновано, як власне дискурс стосовно перфекціонізму представляє двополюсний та континуальний штаб зазначеного феномену: на одному із його полюсів позиціоновано позитивний киталт перфекціонізму, а на його другому – власне негативний. Позиціоноване розуміння створює можливості проведення емпіричних досліджень перфекціонізму в контексті пошуку відповідей стосовно кордонів поміж нормальним та анормальним, а також деструктивним перфекціонізмом і межами, за котрими перфекціонізм із природного бажання щодо самовдосконалення трансформується на одержимість та власне невротичну адикцію.

Окреслено поняття «перфекціонізм», позиціоновано взаємозв'язок перфекціонізму із показниками власне професійного вигорання, оцінюванням професійних досягнень, смисложиттєвими орієнтуваннями, киталтом мотивації, психологічним самопочуттям індивіда.

Ключові слова: перфекціонізм, розвій, самовдосконалення, чільні концептуальні підходи, прагнення до довершеності, високі особистісні стандарти, науково-педагогічні працівники.

Kisil Zoriana. On the question of research personality perfectionism

Abstract. The article carries out a thorough analysis of ideas about the phenomenon of “perfectionism”, which were accumulated throughout the long history of its research and positioned in the scientific research of both foreign and domestic philosophers and psychologists. It is presented that the phenomenon of perfectionism is a comprehensive, timeless cross-cultural phenomenon that manifests itself in all areas and at all levels of inclusion of an individual in social life and is one of the regulators of social behaviour.

Emphasis is placed on the social nature of perfectionism, since its modus operandi is dependent on ideas about this phenomenon, positioned in social logical thinking and social subjects united in the picture of the world: the dominant discourse of “perfectionism” in society carries out sanctioned symbolic violence against by those who are in the realm of his influence. Emphasis is placed on ambivalence, lack of dialogue, the pathological nature of perfectionism and its converse, and the indicators by which the specified discourse can be recognized are characterized.

The main types of perfectionism are analyzed and it is substantiated that their pathological and conflict discourses develop around issues that are relevant for social subjects, which symbolize “right and wrong”, they are

characterized by an evaluative nature, and the confrontation of these discourses causes the emergence of “conflicts of interests”.

It is positioned how the actual discourse on perfectionism represents the two-pole and continuous axis of the mentioned phenomenon: a positive type of perfectionism is positioned at one of its poles, and a negative one at its other. Positioned understanding creates opportunities for conducting empirical studies of perfectionism in the context of searching for answers regarding the boundaries between normal and abnormal, as well as destructive perfectionism and the limits at which perfectionism from a natural desire for self-improvement is transformed into an obsession and a neurotic addiction itself.

The concept of “perfectionism” is outlined, the relationship between perfectionism and indicators of professional burnout, assessment of professional achievements, meaningful life orientations, such as motivation, psychological well-being of an individual is positioned.

Key words: perfectionism, development, self-improvement, leading conceptual approaches, striving for perfection, high personal standards, scientific and pedagogical workers.

Вступ. Кожна діяльність особистості є взаємопов’язаною із творчою трансформацією об’єкта такої діяльності. Значущість педагогічної діяльності полягає власне у тому, що її об’єктом є особистість, яка перебуває у процесі утворення та розвитку, а так само здобувачі вищої освіти та їхні вчинки, котрі науково-педагогічний працівник зобов’язаний організувати, проконтролювати і скеровувати. Мета та поставлені завдання науково-педагогічних вчинків є вельми різноманітними і нестандартними, позаяк потребують креативних та інноваційних підходів. Априорі науково-педагогічні учини включають багато змістовних функцій, а саме: навчання, розвиток особистісних якостей, національне виховання, діагностування, корекцію, проведення консультацій, рефлексію і самоосвіту. Суб’єктами зазначеної діяльності є здобувачі вищої освіти, їхні батьки та науково-педагогічні працівники закладу вищої освіти.

У контексті професійних вчинків науково-педагогічний працівник доволі часто зазнає значного ступеня стресу, отже, діяльність науково-педагогічних працівників потребує специфічних особистісних властивостей, які є відмінними від решти професій.

Низка вчених до основних властивостей особистості науково-педагогічних працівників відносять: емоційну гнучкість, себто злагожене єднання як емоційної експресивності й емоційної стійкості науково-педагогічного працівника; адекватний рівень самооцінки, котрий є чільним задля розвитку його професійних учинів; позитивне ставлення до здобувачів вищої освіти, оптимізм, розважли-

вість, себто уміння чинити вплив на психіку інших, а подеколи і змінюючи власне поведіння; високий ступінь емоційності та товариськості; емоційну зрілість, упевненість у самому собі, імпульсивність; високий ступінь емоційної стійкості, емпатії та толерантності; вдумливість; скерованість на інших [1; 2].

Так, до основних характеристик індивідуума, котрі чинять негативний вплив власне на науково-педагогічні вчинки, З. Ковальчук відносить: «...пасивність, емоційну сухість у виражених емоціях, наявність негативних емоційних станів (непевненість, тривожність, страх, незадоволеність), монотонність інтонацій, завищену самооцінку, самовпевненість, обмеженість критичного мислення та наявність догматичних поглядів. Також сюди включають орієнтацію особистості на інших, замість орієнтації на себе, низький рівень самоусвідомлення, недооцінку власних здібностей, а також досвід почуття провини, самопочуття та переваги аутосимпатії над самоповагою» [3].

Уплив індивідуальної властивості на професійні вчинки науково-педагогічного працівника, які позиціонують як «перфекціонізм», на жаль, є не досить дослідженими у вітчизняній психологічній науці.

Слід зазначити, що останнім часом у зарубіжних та вітчизняних наукових розвідках з’являється усе більше наукових досліджень, котрі присвячені основним проблемам перфекціонізму особистості, позаяк зазначений феномен є вкрай важливою рисою особистості сьогодення та має певну вагу у регулюванні поведінки індивіда. Перфекціонізм належить до досить складних і не досить досліджених

феноменів, вплив якого охоплює практично всі царини життя.

Підвищене зацікавлення до зазначеного психологічного конструкту можна трактувати вкрай високим ритмом життя, суспільним розвієм, наявною конкуренцією, притаманним сьогоденному соціуму культу раціональності та потягом до довершеності тощо. Задля позиціонування опису потягу особистості щодо самовдосконалення використовується поняття «перфекціонізм».

Мета статті – здійснити аналіз основних концептуальних підходів стосовно дослідження перфекціонізму особистості.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналізові проблем перфекціонізму особи присвячена низка наукових розвідок зарубіжних та вітчизняних учених, серед них – Д. Барнс, С. Блатт, О. Бондарчук, І. Гуляс, Л. Данилевич, С. Інгрем, Л. Карамушка, З. Карпенко, Т. Колтунович, О. Лоза, В. Міссілдін, Л. Сільверман, Д. Хамачек, М. Холлендер, П. Х'юїтт, Г. Флетт, Р. Фрост та інші.

Окрім того, значна низка наукових розвідок, присвячених феномену перфекціонізму, здійснюються у таких напрямках, як:

– характеристика та деталізація поняття (А. Маслоу, М. Холлендер, К. Хорні);

– емпіричний аналіз та вироблення концепції конструкту (І. Гуляс, Л. Сільверман, Г. Чепурна та ін.);

– з'ясування психологічної архітекtonіки перфекціонізму (Д. Барнс, Г. Флетт, Р. Фрост, П. Х'юїтт, М. Холлендер та ін.);

– удосконалення інструментарію дослідження перфекціонізму (Д. Барнс, Р. Слейні, Г. Флетт, Р. Фрост, П. Х'юїтт та ін.);

– аналіз як позитивних, так і негативних сторін феномену перфекціонізму (В. Паркер, Л. Сільверман, Дж. Стоєбер, Л. Террі-Шорт та ін.);

– аналізування детермінант, які спричиняють появу та розвій перфекціонізму (С. Блатт, Р. Фрост, П. Х'юїтт, Г. Флетт, Р. Слейні та ін.);

– заходи щодо здійснення корекції перфекціонізму (Дж. Бароу, Д. Барнс, П. Х'юїтт, Г. Флетт, Ф. Фрост та ін.);

– формування класифікації перфекціонізму (К. Адкінс, Дж. Ешбі, Р. Фрост, В. Паркер, Р. Слейні та ін.).

Водночас, незважаючи на давність перманентних спроб щодо дослідження феномену перфекціонізму у різноманітних напрямках, лишається відкритим питання стосовно аналізу з'яви та розвію зазначеного конструкту власне у психології.

Виклад основного матеріалу. Поняття «перфекціонізм» походить від латинського слова (*perfectus*) та позиціонує «абсолютну досконалість». Категорія «перфекціонізм» є запозиченою із релігійної філософії. Спершу цьому терміну було притаманне лишень теологічне значення – «той, хто вірить, що моральна довершеність може бути набутою у земному житті» [4]. Себто це є прагненням до довершеності і самовдосконалення, що є моральним завданням не лишень певної особистості, але і завданням усього людства зокрема.

У наукових розвідках стосовно часу появи поняття перфекціонізму мають місце різночитання. Низка учених вважають, що підґрунтям цього феномену є філософсько-релігійні системи поглядів даосизму або перші християнсько-богословські вчення.

Апріорі перфекціонізм є тісно взаємопов'язаним із релігією, позаяк цей феномен у богословських ученнях позиціонується як «...моральне та духовне удосконалення людини, яке полягає в аскетичному бутті та суворому виконанні всіх заповідей» [5]. Вдосконалення аналізується у двох площинах, а саме: «...1) ідентифікації з Богом, 2) спрямованості до Бога у часі та просторі» [5].

У царині філософії поняття перфекціонізму аналізується як специфічний кшталт етичного учення, як моральна доктрина, підґрунтям якої є власне ідея придатності людини, особистості та всього людства щодо вдосконалення, де вдосконалення самого себе та інших особистостей є тим завданням, до якого повинна прагнути особистість, що полягає у розвиткові властивих їй здібностей та обдарувань [5]. Репрезентанти позиціонованого тлумачення перфекціонізму зазнача-

ють, що «...вдосконалення людини є не лише її моральним завданням, а і сенсом людської історії» [5]. Загалом, удосконалення є нескінченним та самоцінним процесом, який завбачує максимальний розвій не лишень власного потенціалу та умінь, але й моральну площину. Одним із різновидів перфекціонізму є власне концепція ніцшеанської філософії надлюдини, позаяк метою надлюдини власне є її прагнення до постійного саморозвитку. Отож, у філософії лексема «перфекціонізм» аналізується як моральна доктрина, в підвалинах котрої є ідея придатності особистості та всього людства зокрема до вдосконалення.

Нині у сучасній психології перфекціонізм позиціонується як «...прагнення суб'єкта до досконалості, високих особистих стандартів (моральних, естетичних, інтелектуальних), тобто це потреба вдосконалювати продукт власної діяльності» [6].

Здійснюючи порівняння сутності поняття у поглядах філософів та психології, слушно підсумувати, що лексема «перфекціонізм» змінює свою сутність. О. Кононенко, досліджуючи сутність перфекціонізму особистості, вважає, що «...це досить складний феномен, що пов'язаний як з нормальним адаптивним функціонуванням, так і з дезадаптацією» [7]. Отож, перфекціонізму притаманна не лишень негативна, але і позитивна спрямованість. Водночас слушно зауважити, що значна низка наукових розвідок стосується власне негативного аспекту. Аналіз літератури свідчить, що досить часто вчені пов'язують перфекціонізм із синдромом «професійного вигорання» [8], «...депресивністю, невротичністю і тривожністю» [9], «...обсесивно-компульсивним розладом» [10], «...схильністю до суїцидальної поведінки» [11] тощо.

Українська дослідниця І. Гуляс зазначає, що слід здійснювати розмежування як позитивних, так і негативних наслідків перфекціонізму, які ідентифікуються з ним як з явищем, осмислюючи перфекціонізм як «...прагнення до вдосконалення себе не за рахунок, не на шкоду і не порівняно з іншими, а для негативних його наслідків, зумовлених особистісними якостями людини» [4]. І. Гуляс вва-

жає, що «...краще використовувати поняття «перфекціонізм», коли «для виконання бажаної соціальної ролі людині не вистачає ані здібностей, ані освіти», а її досягнення не дотягують до очікувань, знесилюючи людину непосильною працею, наслідком чого стає внутрішній конфлікт особистості» [4].

Слід зазначити, що на початку ХХ ст. категорія «перфекціонізм» у психології не застосовувалася, але окреслювалися концепти, які були подібними до перфекціонізму за своєю суттю, зокрема, «прагнення до переваги» [12], «прагнення до досконалості» [13], «самоактуалізація» [14; 15].

Вперше у психології науковий аналіз перфекціонізму здійснили американські учені А. Адлер і К. Хорні, які досліджували бажання до довершеності як домінуючий чинник, який мотивує дії особистості. Слушно зазначити, що А. Адлер не застосував у своїх наукових розвідках термін «перфекціонізм», незважаючи на те, що чільним концептом індивідуальної психології є власне «прагнення до досконалості», котре, своєю чергою, є головним мотивом здолання почуття особистої неповноцінності. Незважаючи на міру осмислення наявного бажання до переваги, почуття особистої неповноцінності схиляє індивідуума до наступного розвитку й самовдосконалення, котре позиціонується у збільшенні вимог як до самого себе, так і оточуючих, а так само під час постійного порівняння самого себе з іншими. На думку А. Адлера, «...прагнення до переваги є вдосконалим невротичним способом компенсації почуття власної неповноцінності» [12]. Так, до конструктивних кшталтів здобуття переваги учений відносить: бажання досягнути успіху; прагнення бути першим у діяльності; повсякчасний розвиток особистих умінь та потенціалу. А. Адлер переконаний, що бажання досягнути довершеності є природним, позаяк це бажання є невід'ємним складником буття [12].

Так, у своїй концепції несвідомого К. Хорні та А. О'Коннел виокремили два механізми, котрі заміщали фрейдиське «лібідо», а саме: «...анксиозність (страх) і прагнення до

досконалості (перфекціонізм)» [13]. Власне, почуття тривоги, котре змушує особистість пошукувати безпеку, і у котрому міститься потреба у самореалізації, становить підґрунтя мотивації особистості. Анксиозність спричинює зневіру у самому собі, почуття особистої меншовартості, а супротивне йому – бажання до довершеності мотивує до подолання страхів та забезпечує впевненість у самому собі [13]. Зростання вимог соціуму до людини посилює бажання особистості до самовдосконалення, що з часом спричиняє утворення власне невротичної потреби у довершеності, котра базується на ідеалізованому «Я»-образі, себто уяві про те, якою саме повинна бути людина та якими ознаками вона має володіти. Згодом стається відчуження «Я»-реального та утворюється «невротик-нарцис», котрий отожднює самого себе з «Я»-ідеалізованим [13].

К. Хорні та А. О'Коннел вважали, що у контексті прагнення щонайбільше зблизитися до свого «істинного ідеалу» в особистості виникає «здорова» ціль й утворюються життєві цінності. Бажання бути найбільш довершеним, щонайбільше зблизитися до власного ідеалу не є невротичним. Разом з тим К. Хорні акцентувала увагу на тому, що не слід отожднювати «істинний ідеал» з «невротичним ідеалізованим образом себе», себто істинне бажання щодо самовдосконалення від необхідності «видаватися досконалим» [13].

Правдивий ідеал мотивує людину та позиціонується динамічністю і є власне тою силою, котра потрібна задля розвитку. К. Хорні та А. О'Коннел вважали, що «невротичний ідеалізований образ» самого себе пригноблює особистість і є статичним, тобто це є стала ідея, котра чинить шкоду індивідуальному зросту, позаяк перечить наявності недоліків. Окрім того, дійсні ідеали провадять до скромності, а власне «ідеалізований образ» провадить до марнославства і пихатості [13].

А. Маслоу, К. Роджерс позиціонують бажання до довершеності в контексті поняття самоактуалізації, себто прагнення особистості до максимально повного прояву власних особистісних потенцій [14; 15]. А. Маслоу вважав, що прагнення до довершеності

й динамічне самовдосконалення є власне показником індивідуального здоров'я, позаяк досягнення довершеності знімає напругу в контексті повсякчасного порівняння самого себе з оточуючими людьми та дає можливість особистості творити, незважаючи на зовнішні чинники: «...визнання, оцінку, славу» [16].

Отож, репрезентанти персонологічної теорії А. Адлер, А. Маслоу, К. Роджерс та інші вчені прагнення до самовдосконалення вважали природною динамічною необхідністю особистості, мотивуючою силою, котра, здобуваючи власний предмет, позиціонується у результатах професійних вчинків та особистісної життєвої творчості, надає їм власне суб'єктивного змісту та суспільної цінності.

Репрезентант психодинамічного напрямку М. Холлендер термін «перфекціонізм» застосовував задля характеристики особистісної властивості характеру, котра виявляється власне як «...повсякденна практика пред'явлення до себе вимог більш високої якості виконання діяльності, ніж того вимагають обставини, а також у прагненні до бездоганного виконання завдання» [17].

На думку М. Холлендера, ця властивість характеру відіграє чільну роль у подужанні депресії та різноманітних психологічних захворювань. Науковець уважав, що «перфекціоніст» ратоборствує не лишень за власне нарцистичне вдоволення, саме від публічного реноме «довершеного», скільки прагне до успішних наслідків задля надії одержати прийняття зі сторони оточуючих [17]. М. Холлендер зазначав, що одним із чільних виявів перфекціонізму є надавання надмірно значного значення власне «...пунктуальності, порядку й організованості» [17]. Таку специфіку він схарактеризував як культ акуратності – «...усьому своє місце» [17].

В останньому десятилітті спостерігається зріст зацікавлення до феномену «перфекціонізм». Так, А. Пахт описує перфекціонізм як «...руйнівну рису, яка є певною психопатологією, що пов'язана з прагненням досягти недосяжної мети» [18]. А. Пахт вважав перфекціонізм досить поширеною й надзвичайно складною проблемою, котра є пов'язаною зі

значною кількістю як психологічних, так і фізичних розладів (пияцтво, особисті розлади, депресивний стан, неврози тощо).

На думку Б. Соротцкіна, «...перфекціонізм як прагнення до неіснуючої досконалості, яке постійно тримає людину в напрузі й пов'язане з безліччю особистісних проблем, психосоматичних проявів, психопатологій різного ступеня важкості: мігренню, депресіями, анорексією і булімією, спробами суїциду тощо» [19]. Згодом Б. Соротцкін додав феноменологічні роз'яснення і до позиціонованих ним параметрів додалися такі: «...мислення у термінах «все або нічого», схильність до генералізації стандартів в усіх сферах життєдіяльності та до вибіркової концентрації на помилках» [21].

З плином часу назріло питання стосовно того, що одновимірний аналіз сутності перфекціонізму, на жаль, не містить усі феноменологічні ознаки зазначеного психологічного феномену. Отож, перед науковцями постало завдання поглибити розуміння феномену перфекціонізму.

Репрезентант когнітивного напрямку Д. Барнс провів ґрунтовний аналіз поняття «перфекціонізм», розширивши це поняття когнітивними й інтерперсональними компонентами. На думку Д. Барнса, перфекціонізм є «мережею когніцій», котра формується з «...очікувань, інтерпретації подій, оцінки себе й інших» [21]. У відповідності до опису Д. Барнса перфекціоністи є схильними до встановлення нереально високих стандартів, їм притаманне компульсивне прагнення щодо здобуття неможливої мети та визначають особисту цінність виключно з огляду досягнень й продуктивності, для них є характерним міркування у термінах «усе чи нічого», котре передбачає полярне оцінювання особистої діяльності. Д. Барнс у тлумаченні перфекціонізму акцентує увагу власне на непомірно високих індивідуальних еталонах, розширивши його когнітивним параметром – міркування у термінах: «...усе чи нічого», а разом потягом до «...вибіркової концентрації на справжніх і минулих помилках» і потягом до «...генералізації стандартів в усіх сферах життєдіяльності» [21].

У контексті ірраціонального міркування «...я завжди повинен бути досконалим» Д. Барнсом виокремлено такі різновидності перфекціонізму, а саме: «...моралістичний перфекціонізм; перфекціонізм у роботі; перфекціонізм ідентичності; емоційний перфекціонізм; романтичний перфекціонізм; перфекціонізм відносин; сексуальний перфекціонізм; перфекціонізм зовнішності» [21].

У контексті наукових досліджень учені розпочали аналізувати вплив перфекціонізму на особу і, як результат, почали з'являтися наукові розвідки, котрі були присвячені власне типології перфекціонізму.

Д. Хамачек першим виокремив два різновиди перфекціонізму, а саме: нормальний і невротичний. Науковець, застосовуючи особистий клінічний досвід, окреслив наявні відмінності поміж «невротичними» й «нормальними» перфекціоністами та позиціонував шість критеріїв, котрі сприяють вирізнити «нормальний» перфекціонізм власне від «невротичного», а саме: «...депресія; переконання «я повинен/змушений»; почуття сорому й провини; поведінка, спрямована на захист власного престижу; сором'язливість і зволікання; самоосуд» [22].

Ґрунтовний аналіз наукових розвідок засвідчує, що більшість науковців, котрі досліджували феномен перфекціонізму, виокремлюють дві форми зазначеного конструкту, але іменують їх неоднаково: «нормальний та невротичний» [22], «здоровий та нездоровий» [23], «активний та пасивний» [24], «позитивний та негативний» [25], «здоровий, нездоровий та нон-перфекціонізм» [25], «здоровий та патологічний» [6], «адаптивний та дезадаптивний» [26], «функціональний і дисфункціональний» [27] та ін.

Отож, дослідження сутності перфекціонізму засвідчують про те, що зазначеному феномену притаманне як нормальне адаптивне функціонування, так і дезадаптація особистості.

П. Хевітт, Р. Фрост, П. Мартен, Ч. Лахарт позиціонували підхід стосовно багатовимірності психологічної архітекτονіки перфекціонізму [10; 28], позаяк, на думку науковців,

«одновимірний» підхід, на жаль, не містить усі ознаки, які є властивими перфекціонізму, зокребно його інтерперсональний компонент. У результаті перфекціонізм став аналізуватися власне із позиції теорії особистісних рис, відповідно до якої всяка властивість уключає велику кількість сингулярних компонентів.

Ідея П. Хевітта, Г. Флетта, Р. Фроста стосовно багатовимірності перфекціонізму консеквентно викристалізувалася у трьох концепціях, котрі були розроблені канадськими ученими П. Х'юїттом та Г. Флеттом; британським ученим Р. Фростом та американськими ученими Р. Слейні та Дж. Ешбі.

Отже, на думку сучасних дослідників, перфекціонізм є багатовимірним конструктом, котрому притаманна складна архітектура

та має у своєму складі водночас із високими індивідуальними стандартами низку як когнітивних, так і інтерперсональних вимірів.

Висновки. Проведений аналіз з'яви та розвитку перфекціонізму дає можливість авторів висувати, що феномен перфекціонізму є предметом доконечного зацікавлення та значної кількості емпіричних досліджень і наукових дискурсів. Нині сучасна психологія аналізує перфекціонізм як бажання суб'єкта до довершеності, пролонгацію наслідків будь-якої діяльності до граничних стандартів.

Перспективу подальших досліджень ми вбачаємо в дослідженні впливу перфекціонізму власне на професійні учини науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Завада Т.Ю. Теоретичний аналіз перфекціонізму як психологічного феномена. *Проблеми сучасної психології* : збірник наукових праць, 2012. С. 367–378.
2. Ковальчук З.Я. Вплив індивідуально-психологічних рис на механізми формування міжособистісних стосунків між вчителем та учнем. *Актуальні проблеми психології. Екологічна психологія* : збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. Київ : Міленіум, 2005. Т. 7. Вип. 4. С. 142–151.
3. Ковальчук З.Я. Психологічний аналіз міжособистісної взаємодії вчителя із старшокласниками : монографія. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2008. 160 с.
4. Гуляс І.А. Перфекціонізм: історично-світоглядні аспекти. *Наука і освіта. Серія «Психологія»*. 2012. № 3. С. 46–49.
5. Філософський енциклопедичний словник : енциклопедія. НАН України, Ін-т філософії ім. Г.С. Сковороди / голов. ред. В.І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
6. Грубі Т.В. Визначення поняття «перфекціонізм особистості». *Педагогіка і психологія сьогодні: теорія та практика* : збірник наукових праць учасників Міжнар. наук.-практ. конф. (22–23 січня 2016 р., м. Одеса). Одеса : ГО «Південна фундація педагогіки», 2016. С. 13–18.
7. Кононенко О.І. Вплив перфекціонізму особистості на виникнення емоційного вигорання. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки»*. 2014. Вип. 2. Т. 1. С. 81–85.
8. Колтунович Т.А. Перфекціонізм як чинник професійного вигорання вихователів дошкільних навчальних закладів. *Наукові записки. Психологія і педагогіка*, 2008. № 19. С. 111–119.
9. Павлова В.С. Перфекціонізм як психологічний феномен. *Збірник наукових праць. Психологічні науки*, 2013. № 10(91), 2, с. 242–247.
10. Hewitt P., Flett G. Perfectionism in the Self and Social contexts: conceptualization, assessment and association with psychopathology. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1991. Vol. 60. № 3. P. 456–470.
11. Завада Т.Ю. Теоретичний аналіз перфекціонізму як психологічного феномену. *Проблеми сучасної психології* : збірник наукових праць, 2012. С. 367–378.
12. Adler A. On the origin of striving for superiority and social interest. / J. Carlson & M. Maniacci (Eds.). New York, NY : Routledge. (Original work published 1933), 2012. Pp. 47–56.
13. O'Connell A.N., Karen Horney: Theorist in Psychoanalysis and Feminine Psychology. *Psychology of Women Quarterly*, 1980. 5(1), pp. 81–93. <https://doi.org/10.1111/j.1471-6402.1981.tb0103>.
14. Маслоу А.Г. На підступах до психології життя = Toward a psychology of being / пер. з англ. О. Чистякова. Київ : PSYLIB, 2003. <http://psylib.org.ua/books/masla02/index.htm> (дата звернення: 01.10.2023).
15. Rogers Carl R. Some Observations on the Organization of Personality. *American Psychologist*, 2 (1947): 358–368. Also published in *The Phenomenological Problem*. / ed. A. Kuenzli. New York : Harper and Row.

16. Маслоу А.Г. Психологія буття / пер. з англ. Київ : Ваклер, 1997. 304 с.
17. Hollender M.H. Perfectionism. *Comprehensive Psychiatry*, 1965. Vol. 6. P. 94–103.
18. Pacht R. Reflections on perfection. *American Psychologist*. 1984. Vol. 39. P. 386–390.
19. Sorotzkin B. The quest for perfection: Avoiding guilt or avoiding shame? *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, 1985. 22(3), 564–571. <https://doi.org/10.1037/h0085541>.
20. Sorotzkin B. Understanding and treating perfectionism in religious adolescents. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, 1998. 35(1), 87–95. <https://doi.org/10.1037/h0087792>.
21. Burns D.D. *The feeling good handbook*. New York : William Morrow and Company, 1989. P. 121–128.
22. Hamachek D. Psychodynamics of normal and neurotic perfectionism. *Psychology*. 1978. V. 15. P. 27–33.
23. Adkins K.W. Parker Perfectionism and suicidal preoccupation. *Journal of personality*. 1996. V. 64. № 3. P. 536–546.
24. Slaney R. A programmatic approach to measuring perfectionism: the almost perfect scales / R. Slaney, K. Rice, J. Ashby. *Perfectionism: Theory, research and treatment*. Washington, 2002. P. 63–89.
25. Stoeber J., & Otto K. Positive Conceptions of Perfectionism: Approaches, Evidence, Challenges. *Personality and Social Psychology Review*, 2006. 10, 295–319.
26. Лоза О.О. Особливості перфекціонізму як особистісної риси державних службовців : дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. : 19.00.01 «Загальна психологія; історія психології». Київ, 2015 . 216 с.
27. Данилевич Л.А. Перфекціонізм як особистісний чинник академічної обдарованості студентів : дис. канд. психол. наук : спец. : 19.00.01. «Загальна психологія, історія психології». Київ, 2007. 222 с.
28. Frost R., Marten P., Lahart C., Rosenblate R. The dimensions of perfectionism. *Cogn. Ther. Res.* 1990. Vol. 14. P. 449–468.

References:

1. Zavada, T.Yu. (2012). Teoretychnyi analiz perfektsionizmu yak psykhologichnoho fenomena [Theoretical analysis of perfectionism as a psychological phenomenon]. *Problemy suchasnoi psykhologii: zbirnyk naukovykh prats – Problems of modern psychology: a collection of scientific works*. 367–378. [in Ukrainian].
2. Kovalchuk, Z.Ya. (2005). Vplyv individualno-psykhologichnykh rys na mekhanizmy formuvannya mizhosobystisnykh stosunkiv mizh vchytelom ta uchнем [The influence of individual psychological traits on the mechanisms of the formation of interpersonal relations between a teacher and a student]. *Aktualni problemy psykhologii. Ekologichna psykhologhiia. Zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykhologii im. H.S. Kostiuka APN Ukrainy – Actual problems of psychology. Environmental psychology. Collection of scientific works of the Institute of Psychology named after H.S. Kostiuk of the APN of Ukraine*. Kyiv: Millennium. 7(4). 142–151 [in Ukrainian].
3. Kovalchuk, Z.Ya. (2008). *Psykhologichnyi analiz mizhosobystisnoi vzaємodii vchytelia iz starshoklasnykamy [Psychological analysis of interpersonal interaction of a teacher with high school students]*. Lviv: Lviv State University of Internal Affairs, 2008. 160 [in Ukrainian].
4. Gulyas, I.A. (2012). Perfektsionizm: istorychno-svitohliadni aspekty [Perfectionism: historical and philosophical aspects]. *Nauka i osvita. (Serii «Psykhologhiia») – Science and education. (Series “Psychology”)*. 3. 46–49 [in Ukrainian].
5. *Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnyk: entsyklopediia* (2002). Philosophical encyclopedic dictionary: encyclopedia. NAS of Ukraine, Institute of Philosophy named after H.S. Skovorody / chief ed. V.I. Shinkaruk. Kyiv: Abrys, 742 p. [in Ukrainian].
6. Hruby, T.V. (2016). Vyznachennia poniattia «perfektsionizm osobystosti» [Definition of the concept of “personality perfectionism”]. *Pedahohika i psykhologhiia sohodennia: teoriia ta praktyka: zb. nauk. pr. uchastnykiv Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (22–23 sichnya 2016 r., m. Odesa) – Pedagogy and psychology today: theory and practice: coll. of science of the participants of the International science and practice conf.* (January 22–23, 2016, Odesa). Odesa: HO «Pivdenna fundatsiia pedahohiky». P. 13–18 [in Ukrainian].
7. Kononenko, O.I. (2014). Vplyv perfektsionizmu osobystosti na vynyknennia emotsiinoho vyhorannya [The influence of personality perfectionism on the occurrence of emotional burnout]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. (Serii «Psykhologichni nauky») – Scientific Bulletin of Kherson State University. (Series “Psychological Sciences”)*, 2. Vol. 1. P. 81–85 [in Ukrainian].
8. Koltunovych, T.A. (2008). Perfektsionizm yak chynnyk profesiinoho vyhoriannya vykhovateliv doshkilnykh navchalnykh zakladiv [Perfectionism as a factor of professional burnout of preschool teachers]. *Naukovi zapysky. Psykhologhiia i pedahohika – Proceedings. Psychology and pedagogy*. 19. P. 111–119 [in Ukrainian].

9. Pavlova, V.S. (2013). Perfektsionizm yak psikhologichnyi fenomen [Perfectionism as a psychological phenomenon]. *Zbirnyk naukovykh prats. Psykholohichni nauky – Collection of scientific papers. Psychological Sciences*. 10(91), 2. 242–247 [in Ukrainian].
10. Hewitt, P., & Flett, G. (1991). Perfectionism in the Self and Social contexts: conceptualization, assessment and association with psychopathology. *Journal of Personality and Social Psychology*. 60(3). 456–470.
11. Zavada, T.Yu. (2012). Teoretychnyi analiz perfektsionizmu yak psikhologichnoho fenomenu [Theoretical analysis of perfectionism as a psychological phenomenon]. *Problemy suchasnoi psikhologii: zbirnyk naukovykh prats*. 367–378 [in Ukrainian].
12. Adler, A. (2012). On the origin of striving for superiority and social interest. / J. Carlson & M. Maniaci (Eds.). New York, NY: Routledge. (Original work published 1933). 47–56.
13. O’Connell, A.N., & Karen, Horney (1980). Theorist in Psychoanalysis and Feminine Psychology. *Psychology of Women Quarterly*, 5(1), 81–93. <https://doi.org/10.1111/j.1471-6402.1981.tb0103>.
14. Maslow, A.G. (2003). On the approaches to the psychology of life = Toward a psychology of being / trans. from English O. Chistyakov. Kyiv: PSYLIB, 2003. <http://psylib.org.ua/books/masla02/index.htm> (Last accessed: 01.10.2023).
15. Rogers, Carl R. (1947). Some Observations on the Organization of Personality. *American Psychologist*, 2: 358–368. Also published in *The Phenomenological Problem* / ed. A. Kuenzli. New York: Harper and Row.
16. Maslow, A.G. (1997). Psykholohiia buttia [Psychology of being]. / trans. from English. Kyiv: Wakler, 1997. 304 p [in Ukrainian].
17. Hollender, M.H. (1965). Perfectionism. *Comprehensive Psychiatry*. Vol. 6. P. 94–103.
18. Pacht, R. (1984). Reflections on perfection. *American Psychologist*. 39. 386–390.
19. Sorotzkin, B. (1985). The quest for perfection: Avoiding guilt or avoiding shame? *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*. 22(3), 564–571. <https://doi.org/10.1037/h0085541>.
20. Sorotzkin, B. (1998). Understanding and treating perfectionism in religious adolescents. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*. 35(1), 87–95. <https://doi.org/10.1037/h0087792>.
21. Burns, D.D. (1989). *The feeling good handbook*. New York: William Morrow and Company. 121–128.
22. Hamachek, D. (1978). Psychodynamics of normal and neurotic perfectionism. *Psychology*. 15. 27–33.
23. Adkins, K.W. Parker (1996). Perfectionism and suicidal preoccupation. *Journal of personality*. 64(3). 536–546.
24. Slaney, R. (2002). A programmatic approach to measuring perfectionism: the almost perfect scales / R. Slaney, K. Rice, J. Ashby. *Perfectionism: Theory, research and treatment*. Washington. 63–89.
25. Stoeber, J., & Otto, K. (2006). Positive Conceptions of Perfectionism: Approaches, Evidence, Challenges. *Personality and Social Psychology Review*. 10, 295–319.
26. Loza, O.O. (2015). Osoblyvosti perfektsionizmu yak osobystisnoi rysy derzhavnykh sluzhbovtziv [Peculiarities of perfectionism as a personal trait of civil servants: dissertation for obtaining the candidate degree of psychol. sciences]. *Candidate’s thesis*. “General psychology; history of psychology”. Kyiv. 216. [in Ukrainian].
27. Danylevich, L.A. (2007). Perfektsionizm yak osobystisnyi chynnyk akademichnoi obdarovanosti studentiv [Perfectionism as a personal factor of students]. *Candidate’s thesis*. “General psychology, history of psychology”. Kyiv. 222 p. [in Ukrainian].
28. Frost, R., Marten, P., C. Lahart, R. (1990). Rosenblate. The dimensions of perfectionism. *Cogn. Ther. Res.* 14. 449–468.